

Місько В.Є.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НІМЕЦЬКОГО НАЦИЗМУ І РАДЯНСЬКОГО СТАЛІНІЗМУ

Актуальність теми дослідження обумовлена високою політичною необхідністю проаналізувати та порівняти німецький нацизм та радянський сталінізм. Осмислити, пояснити та проаналізувати феномени націонал-соціалізму та сталінізму, обговорення яких досить поширене у сьогоденні і перебуває у фокусі уваги сучасних дослідників, незважаючи на крах тоталітарних режимів.

Проблематику досліджували такі вчені: Ганна Арендт «Джерела влади в умовах тоталітаризму», Випперман «Європейський фашизм в порівнянні», Гаджиев «Тоталітаризм як феномен 20 століття», Гячче «Тоталітаризм-позорна історія надуті концепції», Джилас «Лице тоталітаризму», Лакер «Росія і Німеччина наставники Гітлера», Чабанна «Цензурна політика тоталітарної держави та ідеологічний монізм», Хуан Лінц «Тоталітарні і авторитарні режими», Арон «демократія і тоталітаризм».

Серед вітчизняних вчених вивчення двох найстрашніших режимів людства не є дуже поширене, проте такі вчені як: О. І. Семків, Андрій Глинський «Розуміння і політика: теорія тоталітаризму Ганни Арендт», Іван Патриляк «Репресовані вчені-історики Київського університету: людські долі на тлі епохи», Євген Пронюк «Репресовані українські філософи: Василь Лісовий», Роман Круцик «Арешти та репресії української інтелігенції через українізацію» все ж внесли вагомий внесок в розробку даної теми.

Ганна Арендт наприклад у своїй книзі «Джерела влади в умовах тоталітаризму» порівнює дві наймогутніші тоталітарні системи – сталінізм і націонал-соціалізм. Розказує про прихід до влади двох найвпливовіших диктаторів світу. Що ж собою взагалі представляють ці тоталітарні системи? Досліджуючи історію та теорію дізнаємося, що націонал-соціалізм – політична ідеологія, яка була економічною і політичною доктриною Німеччини (у часи Третього рейху). Притаманна переважно Німеччині в 19 столітті. Ідеї національного соціалізму широкого розповсюдження набули у 20 столітті у Німеччині у часи диктатури «Націонал – соціалістичної робітничої партії» 1935-1945 роки на чолі з

Адольфом Гітлером. «Варто зазначити що ще у перші роки 20-го століття назву «Націонал-соціалістична жидівська партія» мав «Бунд», або ж ще прийнято називати «Всеобщий Еврейский Рабочий Союз». Подібні до націонал-соціалістичного рухи були засновані в Англії ще у 1932 році Освальдом Мослі та 1962 року Коліном Джордано. Цікавим буде те,що у США «Американська націонал-соціалістична партія» була створена 1958 року Джорджем Лінкольном» [3, с. 39].

«Ганна Арендт відзначилася тим ,що саме нею був створений перший систематичний і критичний аналіз націонал-соціалізму як тоталітарної системи, авторка порівняла його з іншими системами однією з яких був його антипод – двійник комунізм» [2, с. 598].

Щодо сталінізму то він являє собою систему державного управління і сукупність державної політичної системи та ідеології, що виникли у результаті розвитку створеної більшовиками політичної системи, започаткованої Жовтневим переворотом 1917 року, яка сама ж назва походить від імені Йосипа Сталіна. Сталінізм характеризується пануванням авторитарно-бюрократичних методів управління державою і в цілому суспільством, злиттям партійних і державних органів влади, жорстким ідеологічним контролем над суспільством і особистістю, застосуванням репресивних методів примусу проти ворогів, опонентів і навіть власних громадян.

Дослідники встановили що термін сталінізм був вперше використаний Лазарем Кагановичем в позитивному сенсі. В СРСР ж термін почав офіційно використовуватися в негативному сенсі з початком політики гласності.

Хочеться з'ясувати як взагалі люди розуміють фашизм і нацизм. З цього приводу існує безліч думок і ведуться гарячі суперечки. Деякі люди навіть не знають, що є різниця між фашизмом Муссоліні і націонал-соціалізмом Гітлера. Про націонал-соціалізм часто говорять фашизм. Найчастіше це ототожнення понять спостерігається в середовищі російських, вихованих на комуністичній ідеології, яка називала всі прояви тоталітаризму в Європі фашизмом. Часто людина просто не хотів розділяти ці ідеології, вважаючи їх злом одного кореня, загальним, змішуючи обидва поняття і не бажаючи розбиратися в різниці.

Загалом-то, тут є логіка, оскільки зародилася ця гілка Європейського тоталітаризму в Італії і називалася – фашизм від італійського слова «fascio», що означає «пучок», «об'єднання», «союз» [5, с. 67]. А оскільки саме в той час було потужне протистояння ідей комунізму і фашизму, то

всяке таке зло називалося фашизмом, що залишилося в свідомості людей, особливо старих. Трохи пізніше, Гітлер, взявши за основу ідею Муссоліні, розвинув її на расистському ґрунті і створив вже націонал – соціалізм або нацизм. У Розглянемо ідеологічні засади фашизму і націонал-соціалізму. Факт, але нешироко відомий, що Гітлер і Муссоліні вкрай не любили, коли їх доктрини та ідеології плутали. Існували принципові розбіжності: за відношенні до держави, з національного питання, по відношенню до війни і миру, з питань релігії, і деяких інших, менш значущою.

«Адольф Гітлер з'явився в потрібний час і в потрібну годину. Тепер звернемо погляди на СРСР. Тут теж все зрозуміло: Сталін і більшовики, «перевернув на диби імперію» вони були, об'єктивно, рятівниками держави. Ніколи за інших обставин вони не змогли б прийти до влади. Правда, є одна важлива відмінність Гітлер йшов до влади довго і легітимним шляхом, використовуючи всі можливості Конституції і демократії. Про те, як отримала владу більшовики, говорити зайве» [1, с. 15]. І ті, і інші почали свою діяльність з розгрому своїх політичних суперників. Потім ці творці тоталітарних режимів добралися і до своїх колишніх союзників по захопленню влади.

Багато робилося на шкоду економіці і довгостроковій політиці. Жоден із знищених верств суспільства не виступав активно проти режиму, не був у дійсності небезпечний для нього. Вивчав документи секретних архівів колишній член Політбюро Олександр Яковлев вважає, що жертвами репресій сталінського режиму опинилися близько 35 мільйонів осіб. Сталін фізично знищив своїх недавніх не менше кровожерливих прихильників по партії – Зінов'єва, Каменєва, Бухаріна, Рикова, а потім і Троцького. Обидва режими взялися посилено мілітаризувати свої економіки. Давно відомо, кращий вихід з економічної розрухи – вкладати гроші в гармати і танки. Економіки обох держав були поставлені під жорстокий контроль держави.

І Німеччина, і СРСР не надто церемонилися зі своїми сусідами. Аншлюс Австрії, захоплення Рейнської області, анексія Чехословаччини, Польщі. Фінська кампанія Сталіна, захоплення Прибалтики – чим не гітлерівські аншлюси? «Гегемонія однієї партії, монополія ідеології, відсутність свобод і права як таких» [4, с. 45].

Зіставляючи нацизм і більшовизм, Ганна Арендт зауважує, що маси, для яких обидві ідеології призначалися, сформувалися з осколків атомізованого суспільства. У корисливих цілях на нацистів зробили ставку і багато великі промисловці. У Росії деспотична централізована

бюрократія протягом кількох століть управляла мало структурованою масою населення, яке до початку 20 століття вже не було організовано, як колись, ні губернськими землевласницьку ланками влади, зруйнованими реформами 19 століття, ні слабкими, тільки народжуються міськими промисловими асоціаціями та профспілками.

Ставимо крапку і робимо висновок: дійсно, сталінізм і нацизм – явища одного порядку, але з своїми характерними рисами. Цікавою є цитата Віктора Суворова: «Я говорю Сталін, а маю на увазі Гітлер». Нам слід тепер з'ясувати ціле покладання і мотиви цих двох тоталітарних систем. Гітлер не приховував, що його головна мета-завоювання життєвого простору для комфортного проживання над людьми (арійців). Зауважимо, однак, головна відмінність нацизму і сталінізму, при великому схожості політичних механізмів, була – у відсутності у сталінізму антилюдської доктрини переваги однієї раси над іншою, заради чого можна було б утилізувати всі інші етноси і державні утворення, що віднімають кисень у істинних арійців. Проте за найменше порушення порядку чи супротив владі сталінізм безпощадно ставився навіть до своїх громадян, чого лише варті масові репресії громадян на Далеких Схід. Жодне з цих гігантських людських жертвоприношень не було виправдано інтересами держави.

Цікавим є той факт, що 2 квітня 2009 року під час пленарного засідання в Брюсселі. У цей день 553 голосами «за», 44 – «проти» і 33, що утрималися, депутати Європейського парламенту виявили свою «повагу до всіх жертв тоталітарних та недемократичних режимів у Європі» й оголосили 23 серпня загальноєвропейським. Днем пам'яті жертв тоталітарних та авторитарних режимів. У Брюсселі було висловлено також пропозицію створити загальноєвропейський документаційний центр і музей пам'яті жертв усіх тоталітарних режимів. Резолюцію ОБСЄ, а також документ, ухвалений Європарламентом, треба вважати знаковими подіями, які започатковують якісно новий і системний підхід в оцінках злочинів проти людства двох найстрашніших режимів 20 століття – сталінізму та нацизму.

Література

1. Арендт Х. Знание и традиция в истории мировой философии / Ханна Арендт // Мак, 2001. № 36 с.
2. Истоки тоталитаризма / Ханна Арендт. – Москва: Центр Ком, 1999. – С. 672

3. Гьячче В. Тоталитаризм: позорная история дутой концепции / В. Гьячче // Left.ru .– 2006р. –№11.– 20 с.

4. Давидов Ю. Ханна Арендт и проблема тоталитаризма. Новое и старое в теоретической социологии/Давидов Ю. Н – Москва: Дно, 1999. – 160 с.

5. Чабанна М. Цензурна політика тоталітарної держави та ідеологічний монізм /Чабанна М. – Київ : Просо, 2005. – 106 с.

Моїсеєва А.С.

заступник директора

ТОВ «ТК Джейран»

СИМВОЛІЧНИЙ ВИМІР ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Послаблення традиційних устоїв державного регулювання соціально-політичних відносин, яке стало наслідком глобальних трансформацій, актуалізувало посилення використання арсеналу символічних ресурсів в українській політиці. Спроби подолання базового протиріччя між процесами глобалізації та курсом України на розбудову повноцінної національної держави виявили домінування деструктивної складової реалізації символічної політики.

Протягом декількох десятиліть поглиблення поляризації українського суспільства, відсутність єдиної системи цінностей та політичної ідентичності призвели до загострення геокультурних відмінностей між Заходом та Сходом України. Насаджування та «вдала (з точки зору технології) трансляція» політичних міфів, масова ціннісна дезорієнтація, втрата ідейних орієнтирів, переформатування соціокультурного простору поглибили протиріччя у сприйнятті зовнішньополітичного курсу держави.

В умовах становлення глобального світопорядку будь-яка держава, українська зокрема, змушена відстоювати свою територіальну цілісність, політико-економічну незалежність, свої символи, на які постійно спрямована зовнішня експансія з боку різних форм культурно-ідеологічної уніфікації.

Політичні символи, які впливають переважно на емоційну складову людської сутності, є потужним інструментом здійснення політичної влади через значний потенціал психологічного впливу, адже люди інстинктивно